

Oponentský posudek disertace Mgr. Václava Trejbal

Vztahy Ruska a zemí visegrádské čtyřky: komparativní případová studie

V Praze dne 01.08.2016

Václav Trejbal napsal teoreticko-empirickou práci oboru mezinárodních vztahů. Práce má titul „Vztah Ruska a zemí visegrádské čtyřky: komparativní případová studie.“ Vedoucím práce je PhDr. Emil Voráček, DrSc.

Práce, co do délky, poznámkového aparátu, a jiných záležitostí, splňuje formální požadavky doktorské práce.

Práce je rozdělena do tří kapitol, které se liší svojí délkou (respektive 30, 14 a 130 stránek) a svojí hloubkou analýzy.

V první kapitole (30 stránek) prezentuje autor teoreticko-metodologické východiska. Autor se rozhodl pro interpretativní rámec, neoklasický realismus, který propojuje materialistické systémové (strukturální) vysvětlení, převzaté z neorealismu, a aspekt subjektivní percepce v mezinárodních vztazích. Tento rámec se určitě lépe aplikuje na systémové vysvětlení vztahu mezi velmocemi, než na vztah Ruska se zeměmi střední Evropy. Jde o bezpečnostně asymetrický vztah, který těmto zemí ztěžuje ochranu v bezpečnostních, ale i v ekonomických záležitostech s členstvím v strukturách NATO a EU. Propojení materiálních aspektů s úvahami o identitách těchto zemí vítám jako trefné otázky do této diskuze. Zkoumaným obdobím jsou roky 2004-2013, tj. od druhého prezidentského období Putina a zároveň vstupu středoevropských zemí do EU, a to až do začátku krize na Ukrajině.

Druhá část (14 str.) se věnuje „Postavení střední Evropy v mezinárodních vztazích – základní problémy zahraniční politiky ve vztahu k Rusku“. Zdá se, že autor považuje tyto základní problémy zásadně za problémy bezpečnostní. I když struktura argumentací není úplně jasná, tato kapitola se hlavně soustředí na bezpečnostní otázky ve střední Evropě: otázkou vstupu těchto zemí do NATO (str. 42), otázkou nepodařeného společného nákupu letounů F 16 (str. 43), otázkou rovnováhy moci v meziválečném období (str. 44), ruskými kroky v Gruzii a na Ukrajině (str. 45), projektem střední Evropy jako nárazníkového neutrálního pásma (str. 46), vojenské moci Ruska (str. 48), obrannými výdaji střední Evropy v letech 2004-2013 (str. 51) atd. Tato tematická volba dominance obranných otázek různých kategorií, existující de facto, však není dostatečně vysvětlena.

Třetí část se věnuje „jednotlivými bilaterálními vztahy a jejich porovnáním“ (str. 54). Nejdříve se autor snaží zhodnotit blízkost politických vztahů. Proto se obšírněji zabývá politickými vztahy každé země, a shrnuje bilaterální vztahy a hlavně politické události

těchto vztahů. Tyto části jsou co do každodenního politického dění ve zkoumaném období velmi erudované, a umožňují autorovi klasifikovat tuto blízkost do třístupňové škály (vysoká, střední a nízká). Pojmenování těchto stupňů může být sice důvodem k polemice, ale toto kritérium umožňuje odlišit středoevropské země. Dalšími kritérii srovnání tu jsou nezávislé proměnné. Zde autor poukazuje na rozdíly v závislosti na:

- ruské energetické politice jako podílu na celkové energetické spotřebě zemí. Sice jde jen o jeden ze sektorů, ale je využíván jako zásadní element ruské zahraniční politiky. Dalšími faktory jsou vyjednávací motivace v energetice, faktor infrastrukturní závislosti ad.
- ruském trhu. Srovnána je zde hodnota exportu zemí V4 do Ruska v milionech eur. Toto srovnání vede ke klasifikaci střední závislosti (třeba ČR, 2,85% podílu exportu na HDP), nízká závislosti (Polsko, 2,05% podílu exportu na HDP), a vysoké závislosti (Slovensko, 3,45% podílu exportu na HDP). A znovu - název stupňů budí moji nedůvěru (jak by bylo možné například pojmenovat závislost exportu Běloruska na takovéto stupnici?), ale klasifikace sama o sobě je zajímavá. Podobně je srovnána závislost na investicích.

Autor pak analyzuje shodu se zájmy ruské zahraniční politiky. Soustředí se tady na otázku americké vojenské přítomnosti, nezávislost Kosova, východní partnerství a na konec na otázku historického vyrovnání.

Výsledek tohoto porovnání je však paradoxní. Autor věří, že se nedají očekávat větší změny ze strany visegradských zemí. Ale zároveň, opírajíc se o svoji interpretaci historické zkušenosti, očekává konflikt katastrofických následků. Máme tomu rozumět, že by přišel z Ruska?

Celkově je metodologický rámec (neoklasický realismus) přístupem silně strukturálním a není, dle mého názoru, vhodný pro analýzu 9 let zahraniční politiky. Krátkodobé detailní politické dění tak nemusí být správně zachyceno (a často není) systémovým uvažováním. Struktura textu by mohla být více koherentní.

Zároveň však jde o erudiční a na informace bohatou práci. Její třetí část a kritéria komparace jsou obohacujícími aspekty pro pochopení rozdílů v zahraniční politice zemí střední Evropy vůči Rusku. Odkazy na vědeckou literaturu jsou velmi uspokojivé.

Z tohoto důvodu disertaci Václava Trejbala s názvem *Vztahy Ruska a zemí visegrádské čtyřky: komparativní případová studie* doporučuji k obhajobě a domnívám se, že autor může v diskuzi některá svá stanoviska objasnit.

Nicolas Maslowski, Ph.D.